

Vurderinger rundt rammen, mellomoppgjøret 2021

11. april 2020

Bakgrunn

Frontfagsmodellen er bærebjelken i den norske lønnsdannelsen. I henhold til enigheten i Holden 3-utvalget (2013) bør lønnsveksten i industrien for arbeidere og funksjonærer samlet være normgivende for resten av økonomien. Siden utfallet av de lokale forhandlingene er ukjent, bør NHO, i forståelse med LO, angi en troverdig ramme for den samlede årslønnsveksten i industrien.

Ved tidspunktet for en forhandlingsløsning er overheng og tariff tillegg kjente størrelser, mens årets lønnsglidning er ukjent. Lønnsglidningen favner foruten bidrag fra lokale forhandlinger, også blant annet endringer i uttelling fra garantiordninger, akkord og uregelmessige tillegg og sammensetningseffekter.

Siden enigheten i Holden 3-utvalget dvs. perioden 2014-20, har gjennomsnittlig årslønnsvekst i industrien i NHO-området samsvart med rammeanslaget. I samme tidsrom har glidningen for industriarbeidere variert fra 0,6 til 1,3 prosent per år, og i gjennomsnitt vært på 1,0 prosent.

Den økonomiske situasjonen og utsiktene

For ett år siden iverksatte regjeringen de "mest inngripende tiltakene i fredstid", og stengte ned store deler av økonomien for å hindre spredning av koronaviruset. Nedstengningen markerte starten på det dypeste tilbakeslaget i norsk økonomi i nyere tid. Etter hvert ble det lempet på smitteverntiltakene, og fra mai av tok aktiviteten seg opp igjen. Etter fortsatt gjeninnhenting i tredje kvartal, ga nye smitteverntiltak i november mer beskjedne utslag i den økonomiske utviklingen. Gjennomsnittlig falt aktiviteten i BNP Fastlands-Norge med 2,5 prosent i 2020. I januar i år lå Fastlands-BNP fortsatt 1,5 prosent under førkrisenivået i februar.

Norge er nå inne i sin tredje smittebølge, med ny, landsomfattende nedstengning. Samtidig er vaksineringsen i gang. FHIs siste scenario innebærer at hele den voksne befolkningen vil ha blitt tilbudt første vaksinedose innen utgangen av juli. I så fall vil smitteverntiltakene kunne trappes ned mot sommeren, og bidra til et oppsving i etterspørselen i annet halvår. SSB anslår nå en oppgang på 3,3 prosent i år.

Utviklingen i arbeidsmarkedet avspeiler utviklingen beskrevet over. I fjor falt sysselsettingen målt i personer med 1,3 prosent, i år anslår SSB en vekst på 0,9 prosent. Arbeidsledigheten passerte toppen rundt påsketider i fjor, falt mye frem til sommeren, men har siden ligget nokså flatt. Ved utgangen av mars var 7,5 prosent av arbeidsstyrken helt eller delvis ledige eller på tiltak. Vel 119 000 var registrert som helt arbeidsledige, og 48 prosent av disse har vært uten arbeid i mer enn et halvt år ifølge NAV.

Nedgangen i fjor traff skjevt. Aktivitetsnedgangen var sterkest for næringer som drev personrettet tjenesteyting, og det har vært lokale variasjoner. I mange av de hardest rammede næringene ligger aktiviteten fortsatt langt under førkrisenivået. Dette reflekteres også i store forskjeller i lønnsomheten mellom næringene, målt med driftsresultatet. Ifølge månedlige nasjonalregnskapstall var verdiskapingen i industri og bergverk i januar tilbake på førkrisenivået, mens tjenestenæringene samlet sett fortsatt lå 5 prosent under. Her inngår reiseliv (46 prosent under) og transport utenom sjøfart (24 prosent under).

Deler av industrien ble også påvirket av lavere aktivitet i petroleumsnæringen i fjor, som følge av oljeprisfall og lavere oljeinvesteringer. Verftsindustrien ble særlig rammet, og veksten i andre

halvår har ikke vært tilstrekkelig sterk til å løfte aktiviteten til prekorona-nivå. Bruttoproduktet i verftsindustrien lå i fjerde kvartal fortsatt vel 11 prosent lavere enn i fjerde kvartal 2019.

Også utenlands ble tilbakeslaget det dypeste i nyere tid. Men også her har aktiviteten snudd. Etter et fall på 4,7 prosent i industrilandenenes BNP i fjor, anslår IMF nå en oppgang på 5,1 prosent i år. Verdenshandelen med varer og tjenester anslås å øke med 8,4 prosent i år, etter et fall på 8,5 prosent i fjor. Dette vil også gavne norsk eksport av tradisjonelle varer, som SSB anslår vil øke med 4,8 prosent i år.

Usikkerheten er svært høy. Usikkerheten er dels knyttet til smitte- og vaksineutviklingen og tilhørende smitteverntiltak, og dels til hvor raskt og sterkt etterspørselen tar seg opp når pandemien slås tilbake. Grenserestriksjoner og den søknadsbaserte innreiseordningen gir også usikkerhet om den videre tilgangen på arbeidskraft fra utlandet.

Nærmere om situasjon og utsikter for industrien

Siden 2013 har den kostnadmessige konkurranseevnen, målt som timelønnskostnader i norsk industri relativt til handelspartnernes, bedret seg. I 2020 var bedringen på 9,6 prosent. Både lavere timelønnskostnadsvekst og en markert svekkelse av kronkursen bidro til dette. Frem til 9. april i år har imidlertid kronen styrket seg med 4,3 prosent mot årsgjennomsnittet 2020. Lønnsveksten hos våre handelspartnere er for 2021 anslått til 2,2 prosent.

Konkurranseevnen avhenger også av blant annet av prisutviklingen på innsatsfaktorer og ferdigprodukter, samt produktivitetutviklingen. Produktiviteten i industrien, målt ved bruttoprodukt per timeverk, falt med 0,3 prosent i 2020 ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall. Prisene på industriens bruttoprodukt steg med 3,8 prosent. SSB anslår bedring i bytteforholdet for tradisjonelle varer i 2021.

Industriens driftsresultat økte fra 27 milliarder kroner i 2019 til 33 milliarder i 2020. Resultatet ble bedret i de fleste industriområder, herunder næringsmiddelindustri, trelast og trevarer, raffineri, kjemisk og farmasøytisk industri. Unntaket var verksteds- og skipsbyggingsindustri, der resultatet ble halvert. Lønnskostnadene er beregnet til 82,3 prosent av faktorinntekten i industrien i fjor, omtrent som det historiske gjennomsnittet ifølge SSBs nasjonalregnskapstall.

SSBs konjunkturbarometer for fjerde kvartal meldte om litt bedre stemning i industrien. Produsenter av investeringsvarer melder imidlertid om nedgang i ordretilgangen både fra hjemme- og eksportmarkedet.

Mindre bruk av uregelmessige tillegg i 2020 enn i 2019 trakk årslønnsveksten for industriarbeidere i NHO-området ned med 0,4 prosentpoeng. I fjor trakk samtidig en lavere andel arbeidere med kortere ansiennitet opp 0,2 prosentenheter.

Ramme

På bakgrunn av vurderinger gjort av NHO, i forståelse med LO, anslås årslønnsveksten i industrien samlet i NHO-området til 2,7 prosent i 2021. Av dette bidrar overhenget med 1,0 prosentpoeng for industriarbeidere og 1,5 prosentpoeng for industrifunksjonærer. For industriarbeidere i NHO-området er bidraget fra tariff tilleggene beregnet til 0,7 prosentpoeng. Resterende bidrag til årslønnsveksten i industrien som helhet er anslått glidning. Denne favner foruten bidrag fra lokale forhandlinger, også blant annet endringer i uttelling fra garantiordninger, akkord og uregelmessige tillegg og sammensetningseffekter.

Anslått bidrag fra glidningen, herunder fra lokale lønnsforhandlinger, uttrykker et gjennomsnitt, og er ikke bestemmende for forhandlinger i enkelt bedrifter eller områder, der resultatet, og dermed glidningen, kan bli høyere eller lavere. Lokale lønnsforhandlinger skal baseres på de fire kriterier, bedriftens økonomi, produktivitet, framtidsutsikter og konkurranseevne.

Det er viktig at andre forhandlingsområder tilpasser seg den rammen som det er enighet om i frontfaget.